

ØVRE LANGGATE-TORVET, TØNSBERG

Arkeologisk overvåking i forbindelse med graving for VA

Haugesten, Lars

Tittel Øvre Langgate-Torvet, Tønsberg Arkeologisk overvåking i forbindelse med graving for VA	Rapporttype/nummer NIKU Oppdragsrapport 64/2021	Publiseringsdato 28.05.2021
	Prosjektnummer 1022075	Oppdragstidspunkt 15.4.-7.5.2021
	Forsidebilde Tiltaksområdet. Sett mot NØ. Cf53904_NIKU_890352.	
Forfatter(e) Haugesten, Lars	Sider 11	Tilgjengelighet Åpen
	Avdeling Arkeologi	

Prosjektleder Lars Haugesten
Prosjektmedarbeider(e)
Kvalitetssikrer Hanne Ekstrøm Jordahl

Oppdragsgiver(e) Tønsberg kommune

<p>Sammendrag</p> <p>I krysset Øvre Langgate/Torvet i Tønsberg ble det gravd for å separere en eksisterende AF-ledning. I tillegg skulle to eksisterende sluk erstattes. Massene besto kun av omrotede og påførte masser, i et mindre område i bunnen av grøften ble det avdekket steril blåleire 2,2 m under dagens overflate. Det ble ikke observert automatisk fredede kulturminner, hverken i bunnen av grøften eller i profilene.</p>
--

<p>Emneord</p> <p>Øvre Langgate, Torvet, Tønsberg, arkeologi, arkeologisk overvåking, vann og avløp, blåleire</p>

Avdelingsleder

Lise Marie Bye Johansen

1 Bakgrunn og innledning

Tønsberg kommune ved Daniel Olsen Romero sendte en søknad til Riksantikvaren om dispensasjon fra Lov om kulturminner av 9. juni 1978 (kml) § 8, første ledd, i forbindelse med graving i krysset Øvre Langgate/Torvet, Tønsberg kommune. Riksantikvaren mottok søknaden 25.3.2021, og NIKU Distriktskontor Tønsberg mottok anmodning om tilrådning, prosjektplan og budsjett i saken både skriftlig og muntlig 6.4.2021 og formelt pr. epost 7.4.2021. NIKU sendte tilrådingen 9.4.2021 og prosjektplan og budsjett 12.4.2021 til Riksantikvaren. Riksantikvaren fattet vedtak 14.4.2021 (Saksnummer 21/02002-7).

2 Kort Historikk

Området som berøres av tiltaket ligger innenfor *Tønsberg middelalderby* (kulturminne-id 10570), og er fredet iht. Lov om kulturminner av 9. juni 1978.

Torvet inneholder den tidligere Mariakirken med kirkegård. På en kartskisse fra 1822 kan en se at Mariakirken hadde en tilnærmet firkantet kirkegård som dekket store deler av det nåværende torvet, og det har blitt antatt at kirkegården også hadde denne formen i middelalderen (Johnsen 1929). Den nåværende Torvgaten kan ha erstattet et eldre veifar inn til den middelalderiske bykjernen. Trolig har den middelalderiske forgjengeren; *Öfra stræti* ligget der deler av Øvre Langgate ligger i dag.

I 1975 ble det utført en sporadisk arkeologisk overvåking da det skulle legges kabel fra brannvakta i Øvre Langgate 42, via Torvgaten og Fayesgate, til ny underjordisk kiosk i krysset Fayesgate/Kammegaten (E-84/ 2.2 - 14/75 Eriksson, J. E. G.). Det er usikkert hvor dypt det ble gravd, men det skal ha blitt registrert middelalderiske kulturlag i hele strekningen med unntak av strekningen Torvgaten 6 - Fayesgate 4.

Kvartalet Øvre Langgate 57-59/Torvgaten 1 ble herjet av en omfattende brann 10. juli 1981, og før nybygging på tomten, ble det utført en arkeologisk utgravning (Flodin L., Germer P. & Lindh J. 1982). De kulturlagene som ble observert var relativt tynne og kunne dateres til høymiddelalder, i tillegg ble det registrert et dyrkingslag og det som kan ha vært rester etter en forhistorisk bygning.

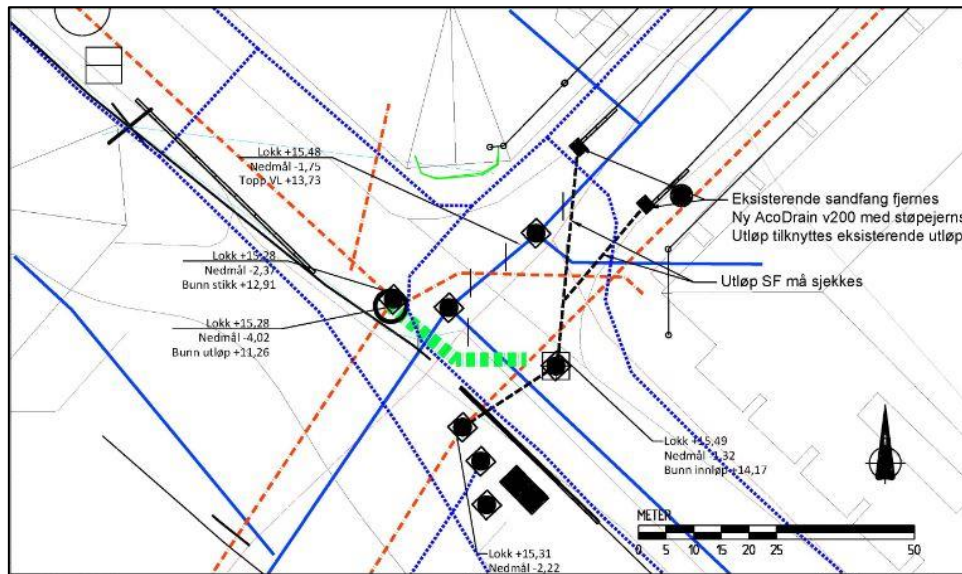
I forbindelse med revitalisering av Torvet, ble det mellom 2010 og 2012 utført 28 ulike tiltak på torvet (Jordahl 2013). Øvre Langgate ble sjaktet ned til 0,49 m, og det ble avdekket flere etterreformatoriske steinsamlinger som kan ha tilhørt den tidligere kirkegårds-muren til Mariakirken og et tidligere kuppelsteinsdekke. I tillegg til sjaktingen ble høyspentkabler blottlagt, og det ble gravd ned til ca. 1 m under topp dekke. Det ble avdekket kulturlag fra ca. 0,75 m, men uten at kulturlagene kunne dateres nærmere. I den nordvestre delen av Torvet, inn mot blant annet bygningene på eiendommene Storgaten 39 og Øvre Langgate 44, ble det avdekket både middelalderiske kulturlag og trebrolegninger kun 0,6 m under topp dekke.

3 Metode og gjennomføring

Arkeolog Lars Haugesten utførte det arkeologiske feltarbeidet. Tiltakshaver var Tønsberg kommune ved Daniel Olsen Romero og entreprenør var Carl C. Fon ved Henrik Sommerstad Brauti. Gravingen ble gjennomført sporadisk i tidsrommet 15.4-7.5.2021.

Tiltaket omfattet graving i krysset Øvre Langgate/Torvet i Tønsberg (fig.1). Det var planlagt å sanere/separere eksisterende AF-ledning, og erstatte to sluk. I tillegg skulle et område på ca. 14 m² potensielt traues ut, men dette tiltaket ble ikke gjennomført. Ved gravingen av AF-ledningen skulle det graves en ny grøft mellom en eksisterende spillvannsledning og en eksisterende kum. Grøften var oppgitt til å bli 6 m lang, 2 m i toppbredde og 0,6 m i bunnbredde, og med en dybde på ca. 2,5 m under dagens overflate. De nye slukene var 2,5 m lange, 0,6 m brede og 0,6 m dype. Før oppstart ble

det opplyst at avløpsledningene for slukene muligens måtte skiftes ut, men under tiltaket ble det bestemt at det ikke var behov for dette.

Figur 1. Situasjonsplan medfulgt søknad.

Det ble utført en arkeologisk overvåking hvor arkeologen observerte maskingravingen og registrerte og dokumenterte lag og strukturer. Det ble ikke tatt prøver til ^{14}C -datering, og ingen gjenstander ble innsamlet.

Innmålingsutstyr som ble benyttet var CPOS og Trimble GIS. CPOS ble kun benyttet ved å sette ut fastpunkter, innmålingen av tiltaksområdet ble utført med Trimble GIS.

Alle fotografier ble gjennomgått etter avsluttet undersøkelse, og utvalgte fotografier ble lastet opp i MUSIT fotodatabase under CF-nummer 53904: Cf53904_NIKU_890345 til Cf53904_NIKU_890357.

4 Problemstillinger

NIKU anser at de planlagte tiltakene har et høyt potensial for å komme i konflikt med automatisk fredede kulturminner.

Med utgangspunkt i prioriteringer satt opp i Faglig program for middelalderarkeologi (Johannessen & Eriksson 2015) vil aktuelle faglige problemstillinger for tiltaket være følgende:

- Hva ble området utenfor kirkegården benyttet til? Kan en se rester etter et veifar både i retning nåværende Torvgaten og i Øvre Langgate? Finnes det rester etter *Öfra Strete*, og om så, hvilken datering har gatedekket?
- Er det mulig å observere den tidligere kirkegården? Kan den tidligere kirkegårdsmuren ligge innenfor tiltaksområdet, og kan det eventuelt avdekkes graver både innenfor og utenfor kirkegården?

5 Resultater

Det ble gravd en større grøft og to mindre groper (fig.5). Grøften (OU22401) ble ca. 4 m lang og ca. 2 m bred, og med en dybde på ca. 2,4 m (fig.2). I grøften ble det avdekket flere moderne ledninger. Spillvannsledning (M22432) ble avdekket ca. 1,9 m under topp asfalt, og var orientert NØ-SV. Vannledning (M22437) lå over spillvannsledningen og ble avdekket ca. 1,7 m under topp asfalt, og gikk parallelt med gatelegemet. En strømledning (M22445) og en samling av fem strømledninger (M22450) ble avdekket ca. 0,55 m under topp dekke. De fem strømledningene fulgte gatelegemet før de dreiet mot NØ og gikk deretter parallelt med strømledning M22445.

Massen (SL22442) bestod hovedsakelig av moderne løs og tørr brungrå fin sand med mye grus, enkelte brostein, teglstein og jernskrot. I bunnen av grøften ble det ved spillvannsledningen (M22432) avdekket blåleire (SL22443). Blåleiren ble avdekket ca. 2,2 m under topp dekke, og var plastisk og fuktig, og ble tolket å være steril undergrunn/havbunn.

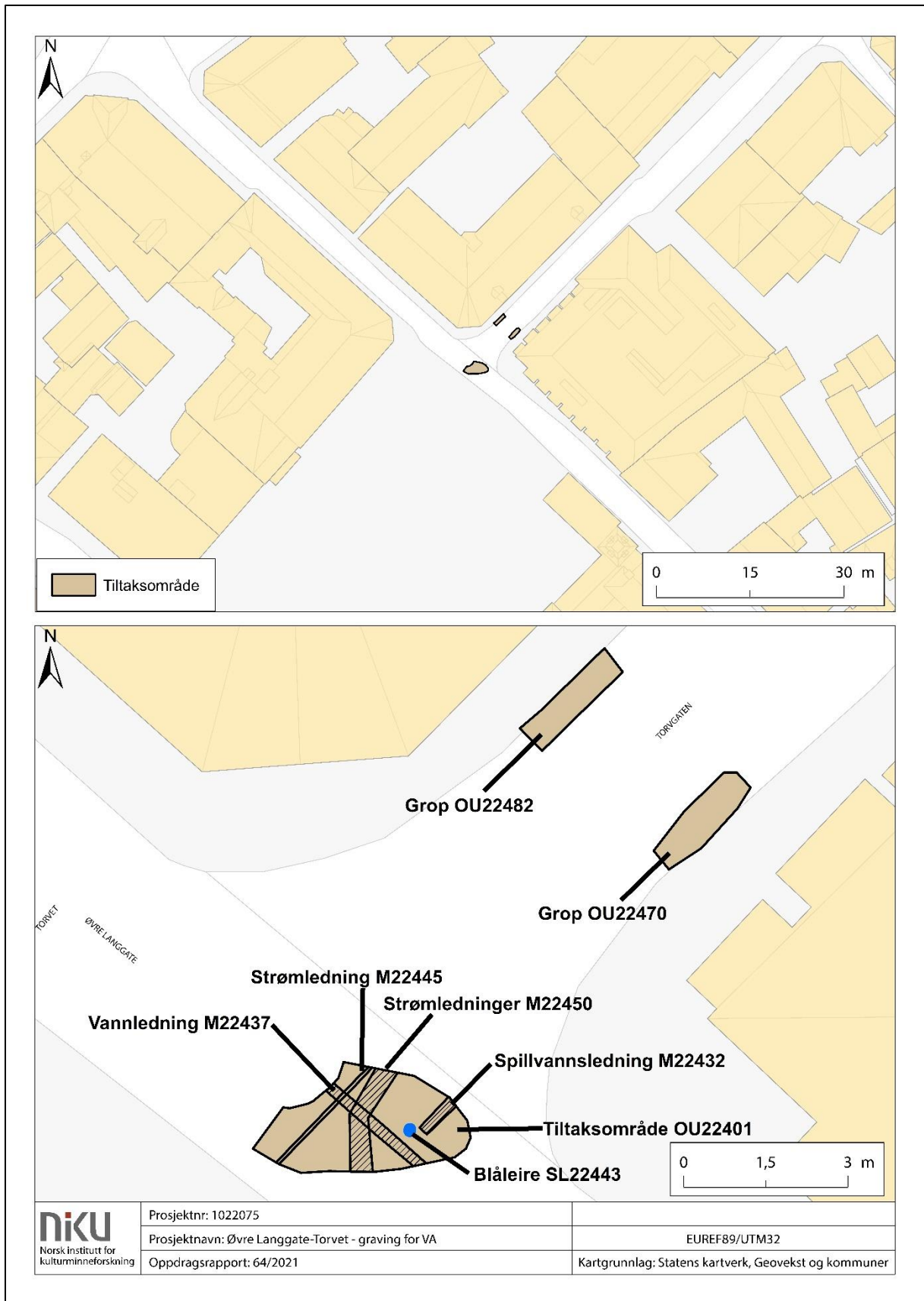

Figur 2. Tiltaksområdet OU22401. Sett mot S. Cf53904_NIKU_890346.

De to gropene (OU22470 og OU22482) ble ca. 2,1 m lange, ca. 0,7 m brede, og med en dybde på ca. 0,6 m (fig.3 og 4). Under de eksisterende slukene, bestod innholdet av påført moderne grus (SL22478).

Figur 3 venstre. Grop OU22482. Sett mot SV. Cf53904_NIKU_890353. Figur 4 høyre. Grop OU22470. Sett mot NØ. Cf53904_NIKU_890354.

Figur 5. Tiltaksområdet.

6 Sammendrag og konklusjon

I krysset Øvre Langgate/Torvet i Tønsberg ble det gravd for å separere en eksisterende AF-ledning. I tillegg skulle to eksisterende sluk erstattes. Massene besto kun av omrotede og påførte masser, i et mindre område i bunnen av grøften ble det avdekket steril blåleire 2,2 m under dagens overflate.

Det ble ikke observert automatisk fredede kulturminner, hverken i bunnen av grøften eller i profilene.

7 Litteraturliste

Flodin L., Germer P. & Lindh J. (1983): Rapport over de arkeologiske utgravningene i Øvre Langgate 57/59, Tønsberg, 1982. Tønsberg, utgravningskontoret for Tønsberg.

Johnsen, O. A. (1929): Middelalderen. *Tønsbergs historie*. Vol. 1. Oslo.

Jordahl, H. E. (red.) (2013): Torvet i Tønsberg. Revitalisering av det historiske sentrum i Tønsberg by, Vestfold fylke. *NIKU Oppdragsrapport 41/2013*.

E-84/ 2.2 - 14/75 Eriksson, J. E. G: Riksantikvarens, Distriktskontor Syd. Arkivmateriale.

8 Vedlegg

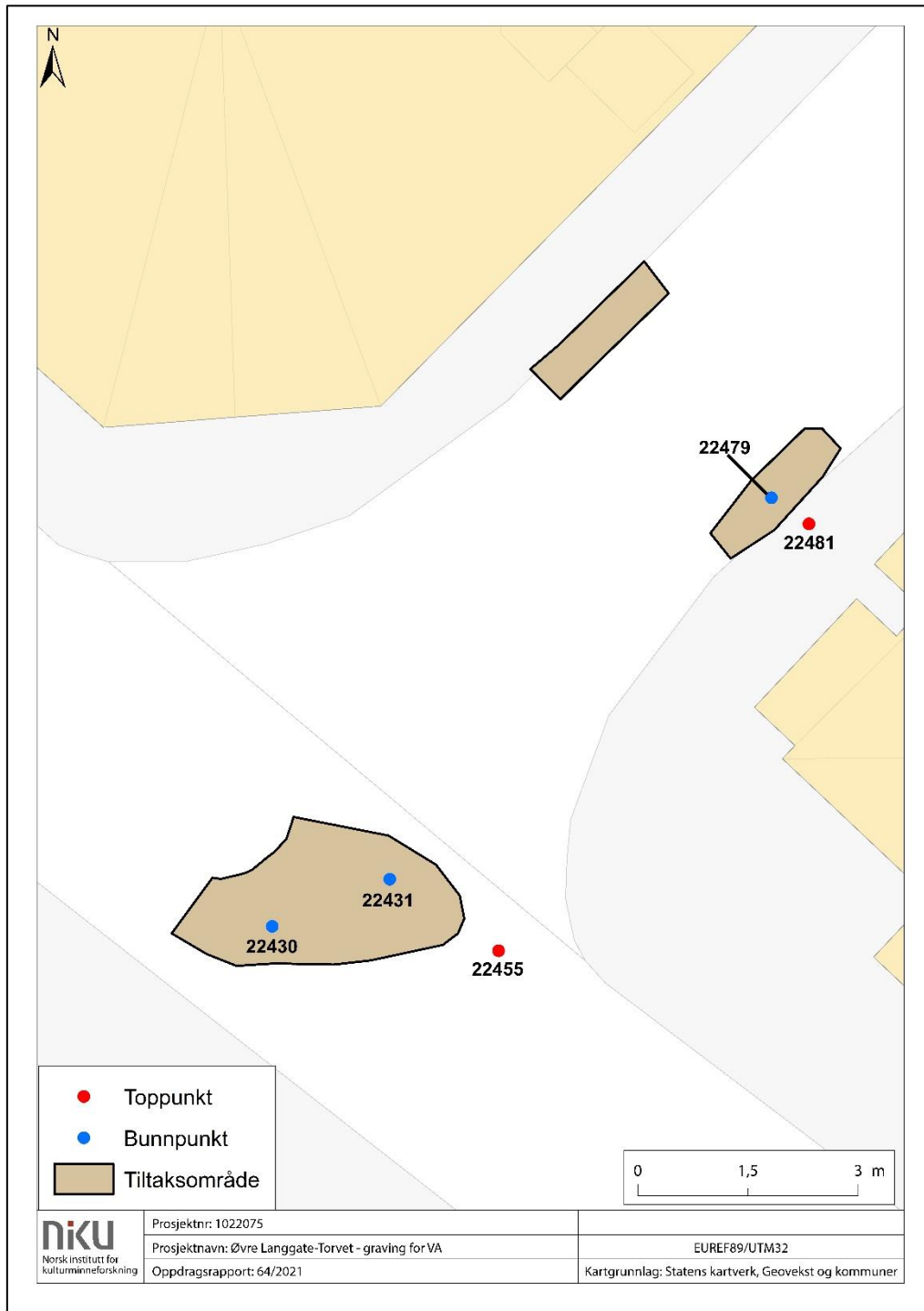
8.1 Kontekstliste

Intrasis Id	Type	Beskrivelse	Tolkning
22401	Utgravningsområde	Grøft.	Tiltaksområde
22432	Moderne	Strømpekjørt keramikkrør. Diameter 200 mm.	Spillvannsrør
22437	Moderne	Hovedledning. Diameter på 200 mm.	Vannledning
22442	Lag	Løs tørr brungrå finsiltet fin sand med mye grus, enkelte brostein, teglstein og jernskrot.	Moderne fyll
22443	Lag	Fuktig plastisk blå leire.	Tidligere havbunn
22445	Moderne	Tjærefyllt ledning.	Strømledning
22450	Moderne	5 ledninger samlet.	Strømledninger
22456	Moderne	Ledning med diameter på 200 mm.	Overvannsledning
22461	Moderne	Kum av betong.	Kum
22470	Utgravningsområde	Grop sluk 2.	Tiltaksområde
22478	Lag	Moderne påfylt grus.	Grus
22482	Utgravningsområde	Grop sluk 1	Tiltaksområde

8.2 Fotoliste

Fotokort Id	Dato	Motiv	Sett mot
Cf53904_NIKU_890345	16.04.2021	Tiltaksområdet OU22401 med vannledning M22437 og spillvannsledning M22432.	S
Cf53904_NIKU_890346	16.04.2021	Tiltaksområdet OU22401 med vannledning M22437 og spillvannsledning M22432.	S
Cf53904_NIKU_890348	16.04.2021	Tiltaksområdet OU22401 med vannledning M22437 og spillvannsledning M22432.	S
Cf53904_NIKU_890349	16.04.2021	Tiltaksområdet OU22401 med vannledning M22437 og spillvannsledning M22432.	SV
Cf53904_NIKU_890350	16.04.2021	Tiltaksområdet OU22401 med vannledning M22437 og spillvannsledning M22432.	NØ
Cf53904_NIKU_890351	16.04.2021	Fra venstre til høyre, Frode Stentun og Casper Aasrum fra entreprenør Carl C. Fon.	
Cf53904_NIKU_890352	16.04.2021	Tiltaksområdet OU22401 med Odd Peder Sognli Gladsø.	NØ
Cf53904_NIKU_890353	27.04.2021	Grop OU22482.	SV
Cf53904_NIKU_890354	07.05.2021	Grop OU22470.	NØ
Cf53904_NIKU_890355	07.05.2021	Grop OU22470.	NØ
Cf53904_NIKU_890356	07.05.2021	Grop OU22470.	Ø
Cf53904_NIKU_890357	07.05.2021	Grop OU22470.	NØ

8.3 Detaljplot

8.3.1 Koordinatliste

Koordinater	Nord	Øst	Høyde	Beskrivelse
22430	6570745,377	580275,644	12,871	Bunnpunkt grøft
22431	6570746,019	580277,242	13,091	Bunnpunkt grøft
22455	6570745,045	580278,723	15,293	Toppunkt kum
22479	6570751,212	580282,431	15,007	Bunnpunkt grop
22481	6570750,857	580282,942	15,619	Toppunkt asfalt

Norsk institutt for kulturminneforskning er et uavhengig forsknings- og kompetansemiljø med kunnskap om norske og internasjonale kulturminner.

Instituttet driver forskning og oppdragsvirksomhet for offentlig forvaltning og private aktører på felter som by- og landskapsplanlegging, arkeologi, konservering og bygningsvern.

Våre ansatte er konservatorer, arkeologer, arkitekter, ingeniører, geografer, etnologer, samfunnsvitere, kunsthistorikere, forskere og rådgivere med spesiell kompetanse på kulturarv og kulturminner.

www.niku.no

NIKU Oppdragsrapport 64/2021

NIKU hovedkontor
Storgata 2
Postboks 736
Sentrum
0105 OSLO
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tønsberg
Farmannsveien 30
3111 TØNSBERG
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Bergen
Dreggsallmenningen 3
Postboks 4112
Sandviken
5835 BERGEN
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Trondheim
Kjøpmannsgata 1b
7013 TRONDHEIM
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tromsø
Framsenteret
Hjalmar Johansens
gt. 14
9296 TROMSØ
Telefon: 77 75 04 00